

بررسی رابطه‌ی میزان بحران هویت و موقیت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه زنجان

سمیه مداعی^۱، دکتر محمود کاظمی^۲، دکتر جواد صالحی^۳، دکتر علی رمضانی^۳

نویسنده‌ی مسئول: زنجان، دانشگاه زنجان، دانشکده علوم انسانی، گروه روانشناسی ramazania@zums.ac.ir

چکیده

زمینه و هدف: پژوهش حاضر به منظور بررسی رابطه‌ی میزان بحران هویت با موقیت تحصیلی در بین دانشجویان دانشگاه زنجان انجام شده است و در صادق پاسخگویی به این سؤال بود که آیا بین میزان بحران هویت در بین دانشجویان دختر و پسر در رشته‌های مختلف تحصیلی با موقیت تحصیلی ارتباط وجود دارد یا خیر؟

روش بررسی: نمونه‌ی پژوهش شامل ۴۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه زنجان (۱۹۸ نفر دختر، ۲۰۲ نفر پسر) بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوش‌های چند مرحله‌ای انتخاب شدند. اطلاعات مورد نیاز پژوهش از طریق دو پرسشنامه‌ی اطلاعات فردی و میانگین کل نمرات درسی دانشجویان و پرسشنامه‌ی هویت شخصی جمع‌آوری شد.

یافته‌ها: نتایج پژوهش حاکی از آن بود که بین میزان بحران هویت با موقیت تحصیلی رابطه معکوس و معنی‌داری وجود داشت. بین میزان بحران هویت در دختران و پسران تفاوت معنی‌دار مشاهده نشد. بین میزان بحران هویت در رشته‌های تحصیلی فنی مهندسی و علوم انسانی تفاوت معنی‌دار مشاهده نگردید.

نتیجه‌گیری: بین میزان بحران هویت با موقیت تحصیلی ارتباط وجود دارد.

وازگان کلیدی: بحران هویت، موقیت تحصیلی، دانشجویان، زنجان

مقدمه

بین خود و دیگران می‌گذارد. هویت شخصی سازه‌ای روانی-اجتماعی است که طرز فکر و عقاید و نحوه ارتباط فرد با دیگران را شامل می‌شود (۱). بر اساس نظریه‌ی اریکسون (۱۹۶۸) اگر هویت شخصی جوان در طول زمان و بر اساس تجربیات حاصل از برخوردهای صحیح اجتماعی شکل بگیرد و جوان خود را بشناسد و از دیگران جدا سازد، تعادل روانی او تضمین می‌شود ولی اگر به جای خود آگاهی و تشکیل هویت مثبت، دچار ابهام در نقش شود، هماهنگی و تعادل

ایجاد یک هویت و دستیابی به یک تعریف منسجم از خود مهم‌ترین جنبه‌ی رشد روانی اجتماعی در دوره‌ی نوجوانی و جوانی است. جوان نیاز دارد که خود را به عنوان یک انسان منحصر به فرد مطرح ساخته، جایگاه خود را در نظام اجتماعی بیابد و کسب هویت پاسخی است به نیاز وی تا خود را تمایز و مجزا از دیگران درک نماید. اوج هویت یابی در نوجوانی و دستیابی به آن به دهه‌ی سوم زندگی بر می‌گردد. هویت عبارت است از افتراق و تمایزی که فرد

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی

۲- استادیار گروه روانشناسی دانشگاه زنجان

۳- استادیار گروه بیوتکنولوژی دانشکده داروسازی زنجان

در جهت بررسی اينکه ارتباطي بين ميزان بحران هویت با موقفيت تحصيلي جوانان ببابد.

روش بررسی

۱- آزمودنی‌ها: آزمودنی‌های پژوهش تعداد ۴۰۰ نفر از دانشجویانی بودند که در سال تحصيلي ۸۹-۸۸ در دانشکده‌های مختلف دانشگاه زنجان مشغول به تحصيل بودند. اين تعداد آزمودنی با استفاده از روش نمونه‌گيري تصادفي خوش‌های چند مرحله‌اي انتخاب شدند و از اين تعداد، ۱۹۸ نفر دختر و ۲۰۲ نفر پسر بودند. اين افراد در دامنه‌ی سنی ۲۰ تا ۲۵ سال بودند.

۲- ابزارهای پژوهش: در تحقیق حاضر دو ابزار برای سنجش "بحران هویت" و موقفيت تحصيلي مورد استفاده قرار گرفت.

الف- پرسشنامه‌ی هویت شخصی

در اين پژوهش برای ارزش‌سنجی هویت از آزمون هویت احمدی (۱) استفاده گردید. شيوه‌ي کار وي در ساختن آزمون به اين صورت بوده است که ابتدا معیارهای تشخيص بحران هویت را در كتاب‌های تشخيص از قبیل (Diagnostics and Statistical Manual of Mental Disorders IV) DSM-IV مشخص نمودند. اين معیارها شامل: ۱- اشکال در اهداف بلند مدت ۲- تردید در انتخاب شغل ۳- نداشتن الگوي مناسب برای رفتار ۴- نامناسب بودن رفتار جنسی ۵- اشکال درشتاخت و معرفت دینی ۶- عدم توجه به ارزش‌های اخلاقی ۷- رعایت نکردن تعهد گروهي ۸- اختلال در تنظیم وقت ۹- نداشتن الگوي مناسب برای تشکیل خانواده ۱۰- داشتن دید منفی نسبت به خود بودند.

سپس برای هر معیار سوال دارای درجات کم تا زياد طرح گردید (۵). نمره‌گذاري آزمون به اين صورت بود که انتخاب گرينه‌ي اول هر سوال نمره صفر داشت و نشانه‌ي نبودن اشکال هویتي بود، انتخاب گرينه‌ي دوم با نمره‌ي ۱ گرينه سوم با نمره‌ي ۲ و گرينه‌ي چهارم با نمره‌ي ۳ نشان درجات

رواني او به هم می‌خورد و به بحران هویت دچار می‌شود. بنابر اين رشد و تکامل جوان وابسته به اين بحران است (۲). يکی از مولفه‌های تکوين هویت در فرد و جامعه، آموزش يا تعليم و تربیت است. بهويژه در جهان امروز که جوامع و ملت‌ها ديگر نمي‌توانند همچون گذشته به گونه‌اي سنتي و طبیعی، يا هر طور که خودشان می‌خواهند، زندگی کنند مهمت مقوله (تعليم و تربیت) دو چندان شده است. به همين جهت آموزش و پرورش در اين زمينه مسوولیتي خطير بر دوش دارد (۳). فشارهای روانی در زندگی همه انسان‌ها اجتناب ناپذیر و تا حدی برای رشد پویای آنان ضروري است. نوجوانان و جوانان نيز با انواع تعارضات و فشارهای روانی خصوصاً موقعیت‌های فشارزا تحصيلي روپرور هستند و برای سازگاري و تعادل روانی ناچارند تا به نحوی با عوامل فشارزا مقابله کنند. اهمیت اين امر برای خانواده‌ها و مسؤولان آموزشی به اندازه‌ای است که ييشترین دخذده‌ی ذهنی آنان محسوب می‌شود و در اين زمينه سرمایه گذاري‌های کلانی صورت می‌گيرد.

امروزه سطح متوسط آموزش جوانان رو به افزایش نهاده است. اکنون جوانان می‌توانند سطح دانش و مهارت خود را ارتقا داده، حتی خود را برای تقبل شغل دوم یا سوم بازآموزی کنند. هر قدر سطح تحصیلات آن‌ها ييشتر افزایش يابد احتمال رقابت آنان با جوانان كمتر و احتمال ادامه‌ی اشتغال آنان در سراسر عمر افزایش خواهد يافت (۴). در حال حاضر يکی از اصلی‌ترین وظایيف جوان تحصيل می‌باشد، بحران هویت می‌تواند در اين مساله تاثيرگذار باشد. چنانچه افراد نتوانند هویت مناسب و موفق را كسب کنند، اين مساله می‌تواند باعث خسارت در وقت و سرمایه گردد و در نتيجه موجب افت و ترك تحصيل شده، نهايتاً اختلال در رفتار و ناسازگاري اجتماعي و مشكلات عاطفي و روانی گردد (۳). از آنجا که جوانان با انواع مسائل و عوامل فشارزا از جمله موقعیت‌های فشارزا تحصيلي روپرور هستند، پژوهش حاضر تلاشي است

میزان معناداری با توجه به جدول کمتر از $0/05$ می‌باشد ($P < 0/05$). با توجه به ضریب همبستگی به دست آمده در جدول ارتباط بین بحران هویت و موفقیت تحصیلی یک ارتباط معکوس بود. یعنی هرچه میزان بحران هویت بیشتر باشد موفقیت تحصیلی کمتر می‌گردد.

جدول ۱: همبستگی پیرسون بین بحران هویت و موفقیت تحصیلی

بحران هویت	
موفقیت تحصیلی	تعداد
ضریب همبستگی	- $0/255$
میزان معناداری	$>0/0001$

۲- مقایسه‌ی میزان بحران هویت در دو جنس: در جدول ۲ میانگین بحران هویت در دو جنس و همچنین نتایج آزمون T گروه‌های مستقل بین دو جنس ارایه شده است. با توجه به مقیاس متغیرها متغیر مستقل، جنسیت (اسمی) و متغیر وابسته، بحران هویت (فاصله‌ای) می‌باشد. میانگین بحران هویت برای دختران معادل $8/91$ و برای پسران معادل $9/62$ می‌باشد که نشانگر بالا بودن میزان بحران هویت پسران نسبت به دختران است. آزمون T نشان می‌دهد که دختران و پسران با ارزش $1/4954$ و درجه آزادی 398 با سطح اطمینان 95 درصد و $P = 0/136$ که از میزان خطای $0/05$ بزرگتر است، از نظر میزان بحران هویت با یکدیگر تفاوت ندارند.

ضعیف تا شدید بحران هویت در فرد بود. نمره‌ی فرد با جمع زدن نمرات علامت زده شده به دست می‌آید، حداکثر نمرات آزمون که نشان دهنده‌ی بالاترین میزان بحران هویت بود برابر با 30 و حداقل نمره‌ی بحران هویت 9 بود پائین‌تر از نمره‌ی 9 نشانه‌ی نداشتن بحران هویت بود. نمره‌ی 9 به این دلیل بود که نشان بحران هویت بر اساس DSM-IV دارا بودن حداقل سه نشانه بود و نمره‌ی 3 نشانه‌ی 9 می‌شد. در مجموع 10 سوال در این آزمون مطرح گردید.

ب- سنجش موفقیت تحصیلی: موفقیت تحصیلی دانشجویان معمولاً از روی نمرات حاصل از امتحانات آنان مشخص گردید. نمره‌ی مذکور در کارنامه‌ی دانشجویان وارد شد و ملاک ارتقای او به سطوح تحصیلی بالاتر بود. در این پژوهش میانگین کل نمرات ترم‌های گذشته به عنوان موفقیت تحصیلی مورد استفاده قرار گرفت. در این پژوهش، محقق با توجه به شرایط دانشگاه زنجان و میانگین کل دانشجویان دانشگاه زنجان میانگین 15 به عنوان نمره‌ی ملاک موفقیت تحصیلی در نظر گرفته شد.

یافته‌های پژوهش

۱- رابطه‌ی بحران هویت و موفقیت تحصیلی: معدل کل سال‌های قبل آزمودنی‌ها به عنوان شاخص موفقیت تحصیلی در نظر گرفته شده بود. جدول ۱، آزمون همبستگی پیرسون بین میزان بحران هویت و موفقیت تحصیلی را نشان می‌دهد. چنانچه در جدول مشاهده می‌شود، بین بحران هویت و موفقیت تحصیلی ارتباط معناداری وجود دارد. چون

جدول ۲: میانگین بحران هویت و نتایج آزمون T

متغیر	مرد	زن	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	T	درجه آزادی	معنی دار بودن
بحران هویت			۲۰۹	۸/۹۱	۴/۷۲۸	- $1/4950$	۳۹۸	$0/136$
			۱۹۱	۹/۶۲	۴/۷۴۲	- $1/4950$	۳۹۴/۰	$0/136$

متغیرهای مستقل و وابسته، فرضیه رشته‌ی تحصیلی دارای مقیاس اسمی و متغیر بحران هویت دارای مقیاس فاصله‌ای می‌باشد. بنابر جدول ۳ از نظر میزان بحران هویت در رشته‌های فنی مهندسی و علوم انسانی تفاوت معناداری وجود ندارد.

۳- مقایسه‌ی میزان بحران هویت در بین رشته‌های فنی مهندسی و علوم انسانی: برای بررسی تفاوت دو متغیر میزان بحران هویت و رشته‌ی تحصیلی از آزمون T برای گروه‌های مستقل استفاده شده است. با توجه به مقیاس متغیرها، از بین

جدول ۳: میانگین بحران هویت در دو رشته و نتایج آزمون T

متغیر	بحران هویت انسانی	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	T	درجه آزادی	سطح معناداری
۰/۰۵۶	۲۳۸	-۰/۰۵۸۹	۵/۰۸۴	۹/۰۰۸	۱۰۴		
۰/۰۷۳	۱۷۸/۲۸۱	-۰/۰۵۶۴	۳/۹۸۷	۹/۰۴۴	۱۳۶		مهندسی

می‌کند ($P < 0.0001$) از آنجا که تعداد نمونه‌ها در ترم‌های مختلف مساوی نبود، از آزمون تعقیبی شفه جهت تأیید آزمون تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شد. همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود تفاوت بین میزان بحران هویت و موفقیت تحصیلی در ترم پایین معنادار از ترم بالاتر است.

۴- تفاوت معنادار بین میزان بحران هویت و ترم تحصیلی: برای بررسی تفاوت معناداری بین میزان بحران هویت و موفقیت تحصیلی در ترم‌های مختلف تحصیلی از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شده است. آزمون تحلیل واریانس یک طرفه که در جدول ۴ نشان داده شده، تفاوت معناداری بین میزان بحران هویت و ترم تحصیلی را تأیید

جدول ۴: آزمون تحلیل واریانس یک طرفه برای تفاوت معناداری میزان بحران هویت و ترم تحصیلی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معناداری
بین گروهی	۸۰۲/۴۶۹	۲	۴۰۱/۲۳۴	۱۹/۴۹۷	<0/0001
درون گروهی	۸۱۷۰/۰۲۹	۳۹۷	۲۰/۰۵۷۹		
کل	۸۹۷۲/۴۹۸	۳۹۹			

جدول ۵: آزمون تعقیبی شفه

گروه (I)	گروه (II)	تفاوت میانگین	خطای استاندارد	سطح معناداری
۴	۳	-۱/۸۷۸	۰/۰۵۳۸	۰/۰۰۲
۵	۳	-۳/۵۱۶	۰/۰۵۶۶	۰/۰۰۰
۴	۳	۱/۸۷۸	۰/۰۵۳۸	۰/۰۰۲
۵	۴	-۱/۶۳۹	۰/۰۵۷۱	۰/۰۱۷
۳	۵	۳/۵۱۶	۰/۰۵۶۶	۰/۰۰۰
۴	۴	۱/۶۳۹	۰/۰۵۷۱	۰/۰۱۷

بحث

اطلاعات این پژوهش نشان داد که میزان بحران هویت در پسران به طور معناداری بیشتر از دختران است. این یافته پژوهش با نتایج دانشور (۱) و تمجیدی (۳) که در آن‌ها دختران بیش از پسران دچار بحران هویت بودند ناهمانگ است و در عین حال با یافته‌های آرچر (۷) و احمدی (۵) مغایرت دارد. این پژوهشگران در تحقیقات خود به این نتیجه رسیدند که از نظر هویت یابی، بین دختران و پسران تفاوتی وجود ندارد. از دیگر یافته‌های پژوهش حاضر این بود که بین میزان بحران هویت در دانشجویان رشته‌های فنی مهندسی و علوم انسانی تفاوتی وجود ندارد. از یافته‌های جانبی پژوهش حاضر این بود که با افزایش ترم تحصیلی و بالا رفتن سن دانشجویان میزان بحران هویت افزایش می‌یابد این در حالی است که انتظار می‌رفت با افزایش سن از میزان بحران هویت و سردرگمی هویتی دانشجویان کاهش یابد.

نتیجه‌گیری

بطورکلی از آنچه بیان شد، می‌توان چنین نتیجه گرفت که یکی از عوامل موثر در موفقیت تحصیلی نوجوانان و جوانان، عدم وجود بحران هویت در آنان است. بنابراین با التفات به نتایج این تحقیق باید در صدد راهکارها و تدابیری بود که میزان بحران هویت را در جوانان کاهش دهیم.

پژوهش حاضر با پرداختن به موضوع ارتباط بین میزان بحران هویت و موفقیت تحصیلی در صدد آن بوده است که راهگشای والدین و کارشناسان آموزشی برای هدایت جوانان در جهت دستیابی به موفقیت تحصیلی و تشکیل هویت شغلی مطلوب گردد. نتیجه‌ی این تحقیق نشان داد که بین میزان بحران هویت و موفقیت تحصیلی رابطه‌ی منفی وجود دارد. جوانانی که میزان بحران هویت آن‌ها در حد پایین است، از نظر تحصیلی موفق‌ترند و میزان دستیابی آن‌ها به هویت شغلی مناسب بالاتر است. این یافته پژوهش با یافته‌های دهشیری (۱) مطابقت دارد. دهشیری در پژوهش خود به این نتیجه رسید که بین بحران هویت و پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی منفی وجود دارد. همچنین این یافته پژوهش با نتایج تحقیق تمجیدی (۳) مبنی بر اینکه بین بحران هویت با پیشرفت تحصیلی ارتباط معنی‌داری مشاهده نمی‌شود، مغایرت دارد. اما در این پژوهش یافته‌ها نشان داد که میزان بحران هویت بالا نمی‌باشد و عوامل دیگری را نیز باید در موفقیت تحصیلی دخیل دانست و نگرش افراطی در مورد آش芬گی و بحران نوجوانی دیدگاهی مبالغه‌آمیز است و تردیدی نیست که نحوه‌ی منش و واکنش نوجوانان و جوانان به دلیل ناپیشگی آنان، با خطاهایی همراه است. همچنین تجزیه و تحلیل

منابع

- دانشور احمدی. (۱۳۷۵) هویت و عوامل موثر بر آن در دانش آموزان شهر شیراز. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد، ۱۳۷۵، صفحات ۷۰-۸۰.
- Markstrom- Adams C, Ascione FR, Braegger D, Adams JR. Promotion of ego identity development : can shortterm intervention facilitates growth ? *J Adolescencet*. 1993; 16: 217-224.
- تمجیدی مرتضی. بررسی رابطه بحران هویت و پیشرفت تحصیلی در دبیرستان‌های شهر زنجان. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم، ۱۳۷۹، صفحات ۶۵-۷۰.
- فروغان مهشید. در ترجمه رشد انسان: روانشناسی از تولد تا مرگ، فیلیپ رایس (مؤلف). چاپ اول، تهران: نشر ارجمند، ۱۳۸۶.
- احمدی سید احمد. بحران هویت در دوره نوجوانی و ارزیابی آن. چاپ اول، تهران: انتشارات عروج، ۱۳۷۲

۶- دهشیری غلامرضا. بررسی رابطه دین‌داری و بحران هویت در بین دانش‌آموزان دبیرستانی شهرستان یزد. *فصلنامه تعلیم و تربیت*. ۱۳۸۴؛ سال ۲۱، شماره ۲: صفحه ۸۴

7- Archer S. Identity and choice of social roles. *New Directions for Child and Adolescent Development*. 1985; 30: 79-99.